

BISERIC'A si SCOL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literaria si economica.

Ese o data in septemana: Duminec'a.

Pretiuu abonamentulu:

Pentru Austro-Ungari'a pe anu . . .	5 fl. — cr.
" " " " 1/2 anu . . .	2 " 50 "
Pentru Romani'a si strainetate pe anu . . .	7 " — "
" " " " 1/2 " 3 " 50 "	

Pretiuu insertiuniloru:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu cam 150 cuvinte 3 fl., pana la 200 cuvinte
4 fl. si mai sus 5 fl. v. a.

Correspondintiele sè se adreseze Redactiune dela „BISERIC'A si SCOL'A“ in Aradu, la institutul pedagogicu-teologicu, éra banii la secretariatulu consistoriului romanu ortodoxu din Aradu.

Introducerea limbei magiare ca studiu obligatu in scól'a elementara.

In lumea morala ca si in natura exista o lege, eterna, nestramutavera, dupa carea orice actiune produce reactiune. Omulu, acea fiintia, carea adesea voiesce a se opune naturei si a se inaltia mai pre sus de dens'a, de multe ori se încerca a luptá si contra acestei legi eterne; dar rezultatulu este totdeun'a zadarnicu, si lu-conduce fara voi'a sa la convingerea, cá prin astfelu de mesuri se face numai vinovatu de grelele consecintie, ce neconditionatu lu-ajungu in urm'a peccatorulu comise din preocupatiune, pré mare pripire, séu unu pré mare zelu.

Aceste consideratiuni ni se revocara in memoria, studiandu cele ce s'au auditu in diet'a tierii de Marti'a trecuta incóci, de cand adeca se desbata proiectulu de lege pentru introducerea obligatória a limbei magiare in scólele elementari.

Dechiarámu si de asta data, cá romanulu nu este dusimanu limbei magiare si statulu ungurescu. Romanulu ca si confratii sei latini este stransu legatu de tier'a, in carea a vediutu lumin'a dilei. In acésta patria, pentru a càrei aperiare a cursu multu sange romanescu, odichnescu ósele parintiloru nostri, si ori cât este de tristu trecutul nostru, totusi avemu multe suveniri, cari ne léga de acésta tíera. Intrens'a voimu a traí in armonia cu celelalte popóre colocuitorie, castigandu-ne prin cultura si munca conditiunile de progresu si desvoltare indispensabili pentru viitoriulu nostru. De aceea ne dóre inim'a, cand vedemu, cá prin corpurile legiuitorie se introduc mesuri, cari dupa vederile nóstre basate pe rezultatele sciintiei si pe o indelunga esperientia, ni se paru contrarie progresulu si intereselor bine intielese ale tierii.

S'a vorbitu multu in cestiune, desí pana in momentulu, in carele scriemu aeeste, desbatarea generala inca nu este incheiata. S'a disu de catra aperiatorii proiectulu, cá prin elu nu se intentionéza magiarisarea, elu nu vatema autonomi'a confessiuniloru,

nu deróga legii de nationalitati, nu impedece instructiunea si desvoltarea scólei elementari, nu impedece cultur'a popóreloru nemagiare, si altele. S'a intonatu cá prin elu nu se intentionéza decât uumai a se face posibilu fiacarui cetatienu a invetiá limb'a statulu, si a se produce prin acestu medilocu armonia si unitate mai puternica intre diferitele popóre din tíera.

Póte cá este usioru a pledá pentru cauza cu aceste argumente in teoria colo sus in capitala, departe de suferintiele si amarulu popóreloru. Celu ce urmaresce inse cu deplina atentiune cele ce se audu din gur'a poporulu si vederile lui in acésta cestiune, acél'a trebuie se se cuprinda de mari temeri si ingri-giri facia de acestu proiectu. De aceea sinceritatea facia de guvernanti si amórea catra tíera ne impunu a repeti si cu acésta ocaziune, cá proiectulu, de care vorbimu face pe nationalitati a se instreiná de scóla, si provóca resensu intre factorii chiamati a lucrá in armonia la infflorirea tierii.

Daca nu voimu a ne amagi, trebuie se constatámu in faci'a lumei, dupa cele ce le vedemu, si chiar dupa datele statistice oficióse referitórie la frecuentarea scólei, cá tieranulu si preste totu clasele muncitorie ale societátii din acésta tíera inca nu sunt ridicate la nivoulu de a seí apretiuí cartea si folósele ei dupa adeverat'a loru valóre. Tieranulu din Ungari'a fara deosebire de limba si lege intre grelele impregiurári, in cari traiesce astadi, ia negenatu prunculu seu dela scóla, si lu-pune la munca, de câte-ori crede, cá i-póte face vreunu servitiu, fie elu oricát de nensem-natu. In o astfelu de stare de lucruri scól'a trebuie se reverse multa dulcétia, pentru cá se póta convinge pe tieranu de bunatatea ei, si se-lu póta atrage si indemná a-si trimete micutii sei, se invetie carte. Cand va vedé inse tieranulu de nationalitate nemagiara, carele in genere voiesce a cresce din fetii sei pe fiitorii muncitori cu man'a, cá in scól'a, in care ii-trimete, se petrece o mare parte de timpu cu invetiarea unei limbe, pe carea cu midilócela modeste, de cari dispune scól'a elementara, nu o póte invetiá,

dar in viétia in mare parte nici nu i-are folosulu, pentruca nici nu o póte invetiá, dar chiar daca o ar puté, o uita in curend neavendu cu cine se o vorbésca; cand va vedé mai departe, cà pentru studiulu acestei limbe scól'a in conditiunile, in cari se gasesce, nu este in stare a dá prunciloru cunoscintiele si desteritátile necesarii, si chiar prescriése de lege: atunci, dupa noi, mai cà nu esista forcia, carea se-lu face a-si trimete cu dedinsulu pruncii la scóla, si se presteze grelele spese, ce se receru pentru sustinerea ei.

Dupa cum se vede din reportulu, ce publicámu mai la vale s'au adusu din partea unoru deputati nemagiari puternice argumente contra proiectului, ér deputatulu magiaru, Ludovicu Mocsáry, aretandu consecintiele funeste ale lui ca magiaru lu-respinge, si lu-privesce de o mesura fórte gresita. Cu tóte acestea nu mai incape nici o indoiéla, elu se va ridicá la valóre de lege, si se va pune in viétia.

Ce va urmá dupa acést'a nu este greu de prevediutu. Acésta mesura va causá cele mai mari greutáti instructiunei popóreloru nemagiare, séu o va face chiar cu totul imposibila, va instreiná pe popóre de statulu si elementulu magiaru, unu lucru, pre carele de siguru nu lu-póte dorí nimenea, carele si-ubesce in adevéru acésta tiéra.

Tienut'a poporului romanu facia de acestu proiectu a fost o tienuta sincera si demna. Elu si-a manifestatu prin episcopatulu si deputatii consistoriului, ér in camer'a tierii prin deputatii romani ingrigirile si temerile sale. De aceea romanulu declina dela sene orice responsabilitate facia de consecintie, avendu convingerea, si rectificatu fiindu inaintea istoriei, cà elu si-a implinitu la timpu detorint'a facia de acestu proiectu de lege.

Sinodulu eparchialu aradanu.

(Urmare.)

In siedinti'a a patr'a, tienuta la 11 aprile, dupa ce se presentéza mai multe esibite Pré Santi'a Sa, dlu episcopu aduce la cunoscint'a sinodului, cà manedi la órele 9 inainte de amédi, ca in diu'a festivitáti aniversariului 25. alu cununiei Majestatiloru Loru se va celebrá in biserie'a catedrala din Aradu sant'a Liturgia impreunata cu docsologia pentru sanatetea si indelung'a viétia a Prea inaltiloru Jubilari, si invita pe sinodu a asistá in corpore la servitiulu divin. Sinodulu intre urári „se traiésca Majestátile Loru“ ia cu placere la cunoscintia cele comunicate de P. S. Sa, si decide, ca in ónorea acestei insemnate dile se nu se tienia siedintia.

Trecendu-se la ordinea dilei reportoriulu comisiunei organisatórie M. V. Stanescu propune, si sinodulu ia la cunoscintia reportulu presidialu referitoriu la deplinérea oficiului de presiedinte la Consist. din Oradea-mare prin ppterulu Simeon Bica, ér referitoriu la legatele fericitului archimandritu Andreiu Papu se ordinéza a se petrece cele testate in inventariile diferiteloru institute pe langa adausulu facutu de G. Vasileviciu, ca pentru archim. de pia memoria Andreiu Papu se-tienia unu parastasu in biserica, la care se asiste toti clericii si preparandii.

La propunerea comisiunei organisatórie cu privire la impregiurarea constatata prin cuventulu de deschidere, cà poporulu nostru nu pré cercetéza biserie'a, sinodulu decide

a se adresá o representatiune catra inaltulu guvernulu tierii ca: a) se-se indrume organele justitiei, ca se respecteze serbatorile confessiunei nóstre. b) se indrume organele administrative-politiale, ca in Dumineci si serbatori sub timpulu servitiului divin se ingrigésca, ca se se inchida birturile, si alte localitáti publice, in cari se vendu beuturi spirituóse, éra sér'a siediatorile; c) ca se nu se mai dea concediu a se tiené terguri in dile de Dumineci si serbatori, ér cele deja concesse pentru astfelu de dile se-se stramute in dile de lucru.

Referitoriu la punctulu din reportu, carele tractéza despre latirea concubinateru comisiunea propune, si sinodulu primese a se deobligá preotimea, ca dupa possibilitate se tienia in fiecare septemana câte o cuventare, respecti ve invetiatura morala, si se descopere poporului consecintiele rele, ce le produce o astfelu de stare, si despre acést'a se reporteze prin protopresviteri consistoriului si prin acést'a sinodului, ér protopresviterii se controleze cu rigóre atât tienerea prediceloru cât si se ingrigésca, ca intre preoti si invetiatori se fia cea mai deplina armonia. Totu la propunerea comisiunei decide sinodulu, ca clericii din cursulu alu treilea se tienia in biserica in Dumineci si serbatori cuventári dupa servitiulu divin de diminéti'a si de sér'a.

Cu privire la pasii facuti de P. S. S'a si de consistoriu facia de proiectulu de lege pentru introducerea obligatória a limbei magiare in scólele poporali-confessionali, la propunerea comisiunei sinodulu in unamnitate si cu viua placere ia la cunoscintia acésta notificare, si esprimandu cà sinodulu aderéza la pasii intreprinsi pentru salvarea invetiamentului nostru confessionalu nationalu si autonomiei nóstre bisericesci.

La propunerea comisiunei sinodulu ia cu placere la cunoscintia, si si-esprima multiemít'a sa Pré Santiei Sale pentru donatiunea facuta prin tipografi'a diecesana infintiatá, adoptéza dispusetiunea facuta de P. S. Sa, ca venitele tipografiei se-se capitaliseze, si se-se formeze unu fondu, din carele se-se infintieze unu gimnasiu in diecesa, si aviséza epitropi'a diecesana a trece acésta tipografi'a in inventariulu diecesei

In siedinti'a a V tienuta la 13^{1/25} aprile, la ordinea dilei este continuarea reportului comisiunei organisatórie. Reportoriulu M. V. Stanescu cu privire la neccesitatea de a se cautá mesuri si a se face dispusetiuni pentru a se ridicá védi'a bisericei propune: sinodulu esprima caldurós'a sa dorintia, ca sinodulu nostru eparchialu se-se conchieme pentru sesiunea anului vitoriu la Oradea-mare. Sinodulu acceptéza acésta propunere.

Sinodulu dechiara de verificatu la propunerea comisiunei pe dep. mir. alesu in cerculu Tinței Teodor Ciocanu. Asemenea verifica pe dep. mir. Iuliu Pascu din cerculu Birchisiului si Teodor Filippu din cerculu Pestesiului.

Urméza reportulu comis. petitionarie. Rep. Michailu Veliciu propune, si sinodulu primese a se transpune petitiunea veduvei preotese Antoni'a Halmagianu din Cocn'a P. S. Sale, dlui Eppu, ca presiedinte alu fondului preotiescu pentru luare in considaratiune si deliberare. Asemenea se transpunu P. S. Sale petitiunea preotului V. Morocu din Cotigletu-Bucuróia, a preot. Mihailu Poduti'a din Ciuiu, a preot. Parteniu Zasleu din Seleusiu, cari ceru câte unu ajutoriu din vre unu fondu disponibilu.

Referitoriu la recursulu preotimei din protopresviteratele Beitusiu, Meziadu si Papmezeu pentru scutirea de spesele comunale si contributiunea erariala, ce o solvescu dupa pamenturile parochiale, comisiunea propune si sinodulu decide a se indrumá ambele consistorie a emite circularie instructive catra preotime cu provocare la § lu 124 din art. de lege XVIII din 1871 si art. XXIX din 1875. In ceeace privese contributiunea de pamentu dupa sesiunea parochiala se sustiene usulu de pana aci.

Urméza reportulu asupra petitiuniloru preotiloru din protopresviteratele Aradu, Chisineu, Ienopolea, Halmagiú,

Siri'a, Buteni, Vinga si a deputatiloru preotiesci die cercurile: Oradea-mare, Tinca si Pestesiu, prin cari se róga: a) a se absolvá dela solvirea sidocsiei episcopesci, si a se acoperi acést'a din ajutoriulu de statu; b) a se absolvá dela solvirea birului protopopescu; c) a se scuti dela solvirea contributiunei, ce cade pe pamenturile parohiale si d) în genere pentru ameliorarea starei preotiesci. Sinodulu la propunerea dep. I. Popovicu Deseanu transpune cererile de sub punctele a) si b) la comissiunea epitropésca, cu privire la punctulu c) decide a se sustiené usulu de pana aci, ér cu privire la punctulu d) sinodulu indruma consisteriele a-presentá pe sessiunea procsima a sinodului unu proiectu, dupa care s'ar puté ameliorá mai cu singurantia starea preotiloru.

Cu privire la petitiunea mediculu Dr. G. Vuia de a i-se sistemá unu onorariu in suma de 300 fl. v. a. sub titlulu de medicu alu institutulu pedagogico-teologicu din Aradu, sinodulu decide a se transpune acésta petitiune comissiunei organisatória, pe langa inviatiunea, ca la casu, cand sistemisarea postulu de sub intrebare o ar aflá de necesaria se transpuna actulu comis. epitropesci spre a se ingrigi de acoperire.

Referitoriu la cererea lui Nicolau Diamandi, locuitoriu in Oradea-mare si sucesoru alu fericitulu fundatoriu Nicolau Zsiga, pentru a i-se prolongi terminulu de usufructuare alu edificiuulu nou fundationalu inca pe cinci ani, computati dela 1. Noemvre 1878 sinodulu decide a se incuviintiá acésta cerere pentru unu anu, si anume pana la 1. Noemvre 1879.

Urméza reportulu comissiunei bisericesci. Rep. Alecsiu Popovicu reportéza despre datele statistice prezentate de consistoriulu aradanu ca senatu stensu bisericescu, din cari se vede: a) cá acestu senatu se compune din unu asesoru ordinariu ca referinte, 14 asesori onorari si unu defensoru matrimonialu; b) cá la jurisdictiunea eparchiei aradane apartiene manastirea Hodosiu-Bodrogu, cu 1 archimandritu, 3 protosinceli, 1 spiritualu, 1 ierodiaconu si 1 novitiu; c) cá la districtulu consistoriulu aradanu apartienu 11 protopresviterate cu 322 comune matre, 63 comune filie, 327 biseric, 385 parohii, 62, 784 numere de case, 329, 566 suflete; cumca in anulu espiratu s'a botezatu 15, 595 de prunci, s'au cununatu 3345 parchi, si au repositu 14 361 crestini; d) cá statulu actualu alu preotimei este: 9 protopresviteri, 2 administratori protopresviterali, 196 parochi, 165 administratori parochiali, 20 capelani, 1 diaconu, 5 preoti emeriti, 3 destituiti; e) cá in decursulu anulu 1878 au repositu 9 preoti; f) cumca cu finea aceluasi anu, numerulu parochieloru vacante a fost 10, in privinti'a deplinerii caror'a s'a facutu deja pasii necesarii; g) cá la institutulu clericalu din Aradu sunt aplicati 2 profesori ordinari, 3 profesori interimali si 1. cantoru provisoriu, elevi sunt 69 si anume: in cursulu I, 27, in cursulu II, 17 si in cursulu III 25. In decursulu anulu trecut au depusu esamenulu de calificatiune 12 teologi absoluti; si infine i) sub durat'a acelu intervalu s'au chirotonitu 18 preoti si unu diaconu. Sinodulu ia la cunoscintia aceste date statistice.

La senatulu bisericescu au incursu in decursulu anulu 1878, 1037 esibite, intre cari 25 cause disciplinari ca la foru de I instantia si 14 ca la foru de a II instantia, proviedute tóte cu sententie meritoriale, mai departe 11 cause matrimoniale de asemenea tóte superate. Sinodulu la propunerea comissiunei ia aceste date spre sciintia. (Va urmá.)

Dela sinodulu archidiecesanu.

Sibiitn in aprile 1879.

In siedinti'a a patr'a dupa autenticarea protocolulu si dupa prezentarea mai multoru esibite, deput. P. Cosma face propunerea, ca sinodulu se insarcineze comissiunea organisatória cu revisiunea regulamentulu afacerilor interne, cu scopu de a se puté intregi, ér in un'a din siedintiele

procsima se supuna observările si propunerile sale sinodulu spre deliberare. Acésta propunere se primesce fara discussiune. Dep. J. Popea propune reformarea cultulu bisericescu si scurtarea slujbei bisericesci, cu scopu ca in modulu acest'a sè-se póta tiené cuventári barem odata in luna. Presidiulu dandu deluciri sinodulu in acésta cestiune, propunetoriulu si-retrage motiunea sa. Totu I. Popea face propunerea, ca sè-se escrie premie pentru cártile didactice de religiune. Acésta propunere se transpune comissiunei pentru propuneri.

Trecendu-se la ordinea dilei, se verifica mai multi deputati, ér referitoriu la verificarea deputatulu clericalu din cerc. Fagarasiulu se decide a se tiené in suspensu pana la cercetarea celoru cuprinse in protestulu insinuat in contra ei. Cu cercetarea se incredintiéza dep. Z. Boiu.

Se continua apoi reportulu comissiunei generali. Reportoriulu Trambitiasiu reportandu despre list'a de calificatiune a candidatiloru pentru cele doué posturi de profesori vacante la seminariulu Andreianu, constata, cá list'a asteruata de consistoriu contine numele mai multoru individi, cari intrunescu calificatiunea receruta pentru aceste oficie, si propune a se pune alegerea la ordinea dilei. Sinodulu primesce acésta propunere, si decide a alege in siedinti'a procsima. Comissiunea generala restitué mai departe ca nestudiatu reportulu senatulu epitropescu din cauza cá i-s'a predatu pré tardiu. Acestu reportu se transpune comissiunei financiare. Se reportéza asupra „regulelor directive“ substernute sinodulu de comissiunea administrativa a tipografie archidiecesane, la cari reportoriulu propune a nu se luá in desbatere, din cauza cá sunt in contradicere cu conclusulu luat de sinodulu din anulu 1878 Nru 77, vatama dreptulu de proprietate si dispunere, ce compete archidiecesei, si nu reguléza destulu de bine modalitatea manipuliatiunei; ci esmitendu-se o comissiune compusa din barbati de specialitate, sè-se intregésca „regulele directive.“ Sinodulu decide a se retrimite aceste „reguli directive“ comissiunei administrative a tipografie archidiecesane, cu inviatiunea, ca se le aduca in consonantia cu conclusulu sinodulu din anulu trecut, cu ce siedinti'a se incheia.

In siedinti'a a cincea dupa autenticarea protocolulu siedintiei trecute, si dupa prezentarea mai multoru esibite, presidiulu aduce la cunoscintia sinodulu, cá Joi in 12/24 aprile, ca in diu'a serbării jubileulu de 25 de ani alu casatoriei Majestatii Sale, imperatulu si regelui, se va celebrá in biseric'a din cetate cultulu ddieescu cu solemnitate. Totu cu acésta ocaziune descopere presidiulu sinodulu, cá prin unu circulariu presidialu a provocatu tóte oficiele parochiali din archidiecesa a serbá acésta di prin oficierea servitiulu divinu indatinatu la astfeliu de ocaziuni, ér poporulu sè-se abtiena dela lucru in acésta di inainte de amédi; propune apoi, ca sinodulu sè-se abtiena dela lucrările sale in acésta di, si se asiste in corpore la servitiulu divinu. Acésta propunere se primesce intre urári de „se traiésca Majestatea Sa.“ Dupa acést'a presidiulu face cunoscutu sinodulu, cá in timpulu, de cand conduce archidiecesa a incursu la densulu dela preotimea din archidiecesa mai multi bani, pe cari i-a administratu insusi. Acesti bani se urca acum la sum'a de 9848 fl. 68 cr. v. a. Escel. Sa declara cu acésta ocaziune, cá va adaoge din cas'a sa privata banii ce mai trebuiescu, pentruca sè se póta ridicá la sum'a de 10,000, si propune, ca din incidentulu festivitatii jubilar de 25 de ani a casatoriei fericite a Majestatii Sale, sinodulu se decida a se formá din acesti bani o fundatiune, carea se pórté titlulu de „fundatiune Rudolfiana,“ dupa numele Altetiei Sale, principelu de coróna. Sinodulu primesce cele comunicate de Esc. Sa intre aclamatiuni de „se traiésca Alteti'a Sa imperatésca, principele de coróna si Escel. Sa, par. Archiep. si Metrop., si decide a se face in privinti'a acestei fundatiuni unu actu fundationalu, in carele sè-se preciseze scopulu fundatiunei, si sè-se faca pasii necesarii pentru Preainalt'a incuviintiare.

Se alege apoi de profesori la seminarium Andreianu pentru catedrele vacante dnii: Dr. N. Maieru si Simeon Popescu.

Urméza reportulu comisiunei scolare referitoriu la pasii întreprinsi de Esc. Sa, parintele Archiepiscopu si Metropolitu si de consistoriulu archidieceasanu in cestiunea proiectului de lege pentru introducerea limbei magiare ca studiu obligatu in scólele elementari. Reportoriulu comisiunei Dr. Nicolau Popu propune, si sinodulu decide: a se luá actu de pasii întreprinsi in acésta cestiune, incuviintiandu-i in tóta estinderea loru, si asteptandu cu deplina incredere, cà Escel. Sa, par. Archiep. si Metrop. si consist. voru întreveni si pe viitoriu in acésta cauza spre sustinerea intacta a autonomiei bis. pentru salvarea intereseloru culturale si spre liniscirea poporului. Considerandu inse cà proiectulu amintitu se va pertractá in diet'a din Budapest'a indata dupa redeschiderea sesiunei, sinodulu decide a se trimite din partea sinodului corpurilor legiuitorie din Budapest'a o reprezentatiune in acésta cauza. Cu elaborarea acestei representatiuni insarcinéza sinodulu pe: N. Popea, J. Ratiu, P. Cosma, J. Bran de Lemeny, A. Trambitiasiu, Stef. Josifu si Dr. A. Tincu.

Punendu-se la ordinea dilei reportulu comisiunei verificátorie rep. E. Brote propune, si sinodulu dechiara de verificati pre deputatii Dr. Nicolau Popu, G. Candrea si Dr. A. Tincu. La verificarea deputatiloru mireni din cerc. I. avú locu o desbatere mai lunga fiindu insinuate doue proteste. Rep. comisiunei propune, ca sinodulu trecendu cu vederea unele defecte de forma se dechiare de verificati pe deput. alesi Jacobu Bologna si Dr. Popoviciu Barcianu. Contra propunerii comisiunei dep. Partenie Cosma propune, ca luandu-se in considerare protestele sè-se delature tóte protocólele defectuóse, si sè-se dechiare de verificati Jacob Bologna si Visarion Romanu. Dupa o discussiune lunga si dupa unele delusiri date de presidiu sinodulu dechiara de verificati pe Jacobu Bologna si Dr. D. Popoviciu Barcianu.

Dupa aceea se dechiarara de verificati dep. Dr. N. Maieru si Dr. St. Pecurariu, cu ce siedinti'a se incheia!

In siedinti'a a sieasa se presentéza credentialele unoru deputati si unele rugári, cari se transpunu comisiuniloru. Dupa aceea dep. Trambitiasiu amintindu mai antaiu, cà congresulu din tómn'a trecuta a adusu unele concluse de mare insemnatate cu privire la organisarea administrativa a archidiecesei interpeléza presidiulu, daca s'au impartasitu conclusele congresului nationalu bisericescu din tómn'a trecuta consistoriului archidieceasanu? si daca da, are acest'a de cugetu a le substerne inca in sesiunea actuala sinodului spre luare la cunoscintia, promulgare si eventuala ulterióra pertractare?

Presidiulu raspunde, cà acele concluse inca nu s'au impartesitu consistoriului archidieceasanu din partea organeloru mitropolitane, si astfelu consist. nu póte fi responsabilu pentru indeplinirea aceloru concluse.

Interpelatoriulu nu se dechiara deplinu multiemitu cu respunsulu presidiului. Dreptu aceea si-reserva dreptulu a veni mai tardiu cu o propunere in acésta privintia.

Se verifica si acórdá concediu unoru deputati, ér la propunerea comis. petitionarie se transpunu unele petitiuni consistoriului spre a rezolvire competentá.

Dep. P. Cosma presentéza reportulu comisiunei esmise de sinodulu din an. trecutulu pentru conchiamarea congresului metropolitanu dimpreuna cu o consemnare de spese din partea unui membru alu acelei comis. si propune, cà acestu reportu sè-se ia spre sciintia, ér consemnarea de spese sè-se transpuna commiss. financiaria. Sinodulu primesce acésta propunere, cu ce siedinti'a se incheia. +

Scól'a faci'a de ocupatiunile poporului.

Desvoltati facultátile intelectuali ale unui individuu, ale unui poporu, pana ce pricepe, luminati-i mintea, pana ce întielege, cultivati-i gustulu, pana ce semte: cà pre cand alte

popóra se chranescu cu pane si cu carnuri, densulu trebuie sè se chranéscá cu mamaliga cu stiru, ori cu mamaliga cu apa, adesea neserata; ori, cà precand alte natiuni si clase ale societátii omenesci se pótra in haine de inu, de bum-bacu, de postavuri, de metase etc., densulu abia si-acopere golitiunea cu o camasia de cálti, de cânepa, si si acést'a rupta si murdara; — pre cand alti individi séu alte popóra locuescu in palaturi cu tapete, in case podite, densulu abia si-póte plecá capulu intr'unu bordeiu, intr'o bárnarétia, tóta prebusita; pre cand alti individi si alte popóra se culca sè-se asternutu comod, móle, caldu si curatu, densulu abia si-póte intinde ósele rupte de munc'a sa obosítoria si nespornica totu de odata pre trei-patru scanduri insirate, pre duoi caproni, pentru ca sè se scóle cu ele amortite; — invetiati-lu mereu totu mai departe a cunósce, a semtfi aceste, apoi nu-i-aretati si nu-lu dedati cu metodulu celu mai practicú, celu mai scurtu si mai usioru, prin carele sè-se póta scapá de miseri'a, ce i-ati descoperit'o, nu-lu dedati cu munc'a si cu artele, cari sunt adevératele isvóra de avutiá, de cultura, de progresu si adevératele conditiune ale vietii umane; — si eu Vè asigurézu, cà acestu individuu, acestu poporu va trebui séu se-si ascepte perirea, séu folosindu-se de facultátile sale intelectuale cultivate, agerite, se ia refugiu la charlataneria, la escrocherii, la castiguri pecatóse si avendu o religiune si o unica munca speciala ca israelitii, se devina, ce au devenitu acesti'a, séu sè se amalgamizeze in acele natiuni, unde i-a aruncatu interesele, nitandu pentru totu de-a un'a aceea ce au fostu parintii si stramosii sei.

Da, trebuie se se prepadéscá, trebuie se péra unu astfelu de individuu séu poporu. Acést'a este sórtea acelor'a, a cáror'a munca este prósta, nespornica, alu cáror'a produsu economicu necesariu pentru sustinere, cultivare, regenerare si desvoltare nesuficientu, séu întrecutu de alu altor'a.

Numai prin cultivarea esclusiva a facultátiloru intelectuale si negligerea exercitiiloru intru diferitele ramuri a-le muncii tehnice, ori fizice, cum se o numescu, se contribu totu mai departe intru a nutrí morbulu, de carele suferimu; de a nu puté, de a nu sci, séu acea falsa vanitate de a ne rusiná, se muncimu pre bani, cari sunt medioculu de valóre si neaternare, adeca de moralitate si libertate.

Valórea unei natiuni facia de celelalte este pre cât dens'a s'a inaltiatu din starea naturala primitiva, pre cât este de maéstra si stapana preste natur'a, carea o incungióra, preste conditiunile vietii sale, pre cât si cum póte produce, pre cât este de bogata. Eu celu pucinu asia tienu, cà sciinti'a si invetiaturile intelectuale sunt principiulu abstractu; éra bunurile reale, séu bogati'a, principiulu realu, cari unulu fora de altulu nu potu servi séu mai nimicu, séu fórte putin vietii si desvoltárii unui poporu. Scól'a dara cultivandu principiulu abstractu, nu trebuie se uite pre celu realu, cutivandu creerii, nu trebuie se neglige de a deprinde manile; cà-ci manile sunt acele organe, cari plasmuescu corpulu potrivitulu pentru orice idea abstracta, spre a-i dá vietia in lumea reala.

Vorbimu de educatiune spirituala si fizica, si ne simu a desvoltá o activitate cât de mare pre terenulu amen-duror'a, cultivandu pre cea d'antaiu prin sciintie, éra pre cea de a duu'a prin gimnastica. Este frumósá sciinti'a, dar sanatatea este dulce. „Sanatatea corpului si a spiritului este isvorulu vietii,” dice Schiller. Ideile de nu se voru scóte din sistem'a loru pura abstracta, si nu se voru aplicá la arta si munca, ele pururea voru consumá, fora a puté candva produce.

E fórte gresita parerea, cà individulu, poporulu, carele posedo e suma óre-care de cunoscintie abstracte intrandu in vietii'a practica se va si ferici numai prin trensele, togma asia si daca va avé puteri si sanatate fizica desvoltate prin exercitie sistematice de gimnastica; se nu uitámu inse, cà productivitatea economica cere dibacia intru aplicarea loru.

Este adevératu, cà celu inteligentu se scie. acomodá mai bine in tóte. Inse cand cautámu cáti ómeni inteligenti,

ómeni de carte si de péna si-au renegatu si cele mai ginasie sentieminte ale loru, si s'au facutu instrumente vile si tradat6rie, pentru ca se póta traí „onestu;“ cand vedemu, câtí au trecutu dela natiunea cea seraca, slaba si umilita la aceea natiune, carea dispunendu de avere este si mai vediuta, mai precuita, mai puternica; — trebuie se recun6scemu, cá seraci'a nu este patri'a inteligintiei.

En cautati, cá dlu profesoru poftesce se i-se imbunatatiesca salariulu, cá de unde nu, si-va cauta altu oficiu, de dupe care se póta traí onestu, adeca indestulatu si potrivitu cunosciintelor si sentiemintelor sale. Dar de unde imbunatatire, daca abstractiunile nu ni-dau producte reale; si imbunatatirea se cere se fia reala.

Este adeverat, cá unu poporu sanatosu este si cu mari virtuti; dar seraci'a in curundu lu-desp6ia si de forti'a fisica si de cea spirituala; cáci f6mea séu nutrimentulu reu, golatatea si cu locuintiele rele, slabescu muschii si nervii, umilescu inim'a, distrugu armoni'a spiritului, palescu, sugu, degeneréza, stirpescu, ceace din destulune póte convinge, cá in camar'a seraciei nu se afla nutrimentulu celu adeverat pentru sanatatea pop6raloru.

Seraci'a innéca moral'a, si infrange virtutea; éra cu estetic'a nici decát nu se potriveste. Pofsimu a intrá cu cuvinte si maniere estetice, dar cu vestmintele invecchite si róse si cu incaltiemintele rupte intr'o societate alésa! Religiositatea? O, Dumnedieule! cine Te injura mai multu si mai impiu, de cât celu lesinatu de seracia, carele intru starea decadiuta a spiritului seu, séu nu precugeta, séu crede, cá ai fost si esti nedreptu intru impartirea medil6celoru de traiu.

Nu, cu seraci'a nu este chipu, de a esi la capetu bunu; ca si cum ignorantulu se ruinéza totu mereu; celu seracu inse este unulu, carele deja e ruinatu.

Deci nici bogati'a fora sciintia, nici sciinti'a fora bogatia. Dar bogati'a totusi este prim'a conditiune a vietii reale, cea mai imperativa necesitate pentru viéti'a fisica, fara de carea cea spirituala nici cá se póte intipui.

Bogati'a este mediloculu de cultura si desvoltare intelectualu, fisica, morala, estetica si religi6sa; éra munc'a spornica, lab6rea asidua cea mai corespundiet6ria ocupatiune, celu mai salutaru nutrementu moralu si religiosu.

Poporulu nostru romanescu este forte diligentu, si are mari capitale depuse in realitatile, cari le posede. Dar atát capitalulu bunurilor sale reale, cât si munc'a sa i-producu f6rte pucinu, mai pucinu de cât i-trebuesce, cea-ce lu constringe se atace, si se consume bunurile sale reale, si asia se decada in seraci'a, devenindu instrumentulu altor'a.

Au trecutu acum acei secli, in cari o generatiune se transmita celei urmat6rie intrebuintiarea instrumentelor, lucrarea materieloru, cunosciinti'a si inoletnicirea artelorú numai prin traditiune, servindu tatalu fiului de invetiatoriu; sc6lele sunt chiamate a ocupá acestu locu. Cáci daca scopulu sc6lei este, ca se lumineze pre poporu numai spre a-si cun6sce si semti fericirea ori nefericirea, a sci cum se traésca bine, dar nu si a produce pentru acestu scopu si medilocele necesarie si suficiente; ve asecuru, cá in acestu casu dens'a si-implinesce detori'a numai de jumetate; si asia cum este astadi, da poporului numai lumin'a in mana, ca umblandu cu ea diu'a in amédia mare, sa nu afle, ce-i trebuesce.

Cand distingemu dara educatiune fisica si spirituala; pentru ce se nu distingemu mai bine o educatiune economica, unde se le facemu pre cele doue d'antai se se intelnéscu, se se desv6lta, éra pre poporu se prospereze.

Reciti'a montana in aprile 1879.

Ionu Simu.

Despre Manastirea Fibisiului in Banatu.

(Continuare.)

Reintorcendu-me acasa dela manastire nu am ramasu numai pre langa cele ce-le am esperiatu pana aci, ci m'am

dusu mai de parte, si am consultatu pre mai multi ómeni batrani, intre cari si pe unu omu betranu dela noi cu numele *Ambrosie Isacu*, nascutu la 1795 si repausatu in 1871. Acest'a mi-a spusu, cá in prunci'a sa, cand umblá cu caii si vacile pe valea Fibisiului, se suiá cu consocii lui la manastire dupa pui de pasere. Zidurile manastirei jaceau in ruine de diumetate inaltime originaria, din cauza cá omenii, cari lucrau la via de câte ori se intorceau acasa dela lucru, de atátea ori duceau câte o caramida doue pentru chitirea gurei cuptoriului si vetrei focului, pana ce apoi de totu s'a ruinatu; dara tataseu *Traila Isacu* dice, cá i-a spusu, cá a ajunsu in stare bunnisi6ra manastirea, si pe celu de pe urma calugeru l'a chiamatu *Arsenie*, care nu avea altu ceva decát unu ulciuru, in care si-ducea apa, si o rogosina de pae de secara, care asternuta pe nisce lemne i-serví de patu de odichna. Totu tataseu dicea, cá i-a spusu, cá mosiulu seu a ajunsu in stare buna manastirea, in care locuiau siese calugeri, si a servitu de biserica comunelor romane, Fibisiu si Seceani, in cari pre acele timpuri nu erau biserici, si in cari numai dupa risipirea manastirei cam pe la 1788, si de cand exista matricile in comunile acestea, s'au ridicatu si biserici. Acést'a se adeveresce de acolo, cá Seceanulu e apr6pe de manastire, precum a fost si Fibisiulu, cáci Fibisiulu betranu nu a fost situatu unde este Fibisiulu de astadi, ci mai apr6pe de manastire, a cáru locu si pana astadi se numesce de catra ómeni „*satulu betranu*.“

Asemenea marturisire face si unu altu locutoriu alu nostru cu numele *Traila Stoiu*, nascutu in 1802, care si astadi traesce, éra unu alu treilea locutoriu alu nostru *Georgie Negi* spune, cá mósi'a s'a din partea mamei *Maria Neagu — Buovane* — repausata in 16 august 1856 Nr. prof. 347 in etate de 106 ani, prin urmare nascuta in anulu 1750, dice cá a spusu, cá in feti'a ei nu a fost biserici la Seceani si Fibisiu, ci toti locutorii comunei umblau la biserica la manastire, si cand au strabatutu Turcii pe la Rusiava — Orsova — in Banatu, calugerii au umblatu cu processiune afurisindu Turcii, si rugandu-se pentru invingerea crestiniloru, indemnandu poporulu la prinderea armelorú, si sfatuindu-lu a se luptá cu resignatiune asupra loru. Intr'aceea Turcii cuprindiendu *Caransebesiulu*, *Lugosiulu* si strabatandu mai pana la *Temisiora* prevestindu apropiarea loru satele cele afumegande, locutorii toti au fugitu care in catrau mai vert6s la *Aradu* preste Muresiu, si cu ei au fugitu si calugarii, cari nici s'au reintorsu mai multu in napoi, si de atunci au remasu manastirea pustia, si sa'u ridicatu biserici in Seceani si Fibisiu.

Se bagámu bine de séma cuvintele acestea. La anulu 1788 imperatulu *Iosif* alu doilea, a legatu aliantia cu *Catarin'a* a dou'a, imparat6s'a *Rusiei*, ca se sc6tia pe Turci din Europ'a. Imparatulu *Iosif* a trimisu pe beliducii sei *Coburg* si *Cadich* cu o armata numer6sa in *Moldov'a*, ca se se unésca cu *Rusii*, cari sub conducerea lui *Suvarov* inca intrasera in *Moldov'a* si cu puteri unite, se atace pe Turci, pe cari mai antaiu ii-a batutu la *Focsiani*, a dóu'a óra la *Martinesti* in *Roman'a*. Alta armata a trimisu imparatulu sub conducerea generalului *Lasciu* séu *Lassiu* in *Serbia*, care pana ce au espugnatu *Siabatinu*, marele *Veziru* a trecutu la *Orsiova* preste *Danare*, in Banatu, si la *Caransebesiu* au batutu pe *Lasciu*, carele se luase dupa dansulu din preuna cu alti Austriaci. Atunci imparatulu a chiamatu la suprem'a comanda pe generalisimulu *Laudon*, care pentru batranetie traíá retrasu apr6pe de *Vien'a*, si care dupa *Eugeniu* de *Savoya* a fost primul, care au bagatu ter6re in inimicii *Austriei*, si care pe acele timpuri a fost singuru column'a ei. Acest'a trecendu cu o óste numer6sa pe la *Segedinu* si *Aradu*, a luat cu sene pre toti locutorii, cari numai au pututu purtá arma, prin urmare si pre cei stransi de calugerii nostri, si a formatu din ei aríp'a de reserua, dintre cari unii dela noi, cari astadi locuescu sub Nr. 62 si 63 reintornandu dupa pace acasa, s'au numitu pana astadi *Laudonu*, pentruca au servitu in óstea acestui'a.

Laudon cu ajutoriul acestor'a si a óstei principale batú pe Turci aprópe de *Temisióra*, probabilu între satele rómánesci *Ianova* si *Iezvinu*, a cărora morminte si locu de bataia si pana astadi se mai vedu inca, si unde episcopulu romano-catolicu din *Temisióra*, mai la toti trei anii tiene misa espiatóre pentru sufletele celoru caduti — Turcii au fost alungati preste Dunare, unde incunginrandu *Alba Greciloru* — *Belgradu* — dupa o obsidiare de 6 zile l'au si cuprinsu, dupa care au urmatu o pace generala. — Asia dar dreptu are bab'a *Maria Neagu Baoane*, cá pre timpulu ei a strabatutu Turcii mai pana la *Temisióra*, si daca ea asia de fidelu scie enará eveniminte politice, atunci si cele spuse si enarate despre manastire si calugeri, care sunt in consonantia cu ale lui *Ambrosie Isacu* si *Traila Stoiu* inca trebue se fie adeverate si fidele. (Va urmá.)

Desbaterea Proiectului de lege

pentru introducerea obligatória a limbii magiare in scólele elementari in camer'a deputatiloru Ungariei.

Marti la 29 aprile c. n. a. c. se puse in discussiunea camerei deputatiloru Ungariei proiectulu de lege pentru introducerea obligata a studiului limbii magiare in scólele elementari.

Reportoriulu comisiunii *Baros* dice, cá si-indeplinesce cu bucuria detorinti'a sa de reportoriu, cand recomanda comisiunii unu proiectu, prin carele se face posibilu fiecarui cetatiénu a si-insusi limb'a statului, fara a si-negligá limb'a sa materna. Obiectiunile ce se facu din partea nationalitatiloru nemagiare contra acestui proiectu de lege sunt dupa densulu nemotivate. Totu asia de nemotivata este dupa densulu asertiunea acelor'a, cari sustienu, cá acestu proiectu este de prisosu; pentruca nicairi ca in Ungari'a nu are dreptu proverbulu: „in limb'a sa traiesce poporulu.“ De aceea se róga, ca camer'a se primésca acestu proiectu. Ministrulu *Tréfort* inca recomanda camerei deputatiloru, ca se primésca proiectulu in form'a, carea i-o a datu comisiunea.

Adolf Zay, deputatu sasu din *Transilvani'a*, luandu cuventulu se sprima cam in urmatoriulu modu: *Armoni'a*, cu carea a ascultatu diferitele partide din camera cuvintele reportoriului lu-facu se presupuna, cá natiunea magiara voiesce se serbeze astadi o serbatóre familiara. Acést'a lu-face se semta astadi si mai multu, cá elu in acésta camera este streinu (sgomotu). Sunt destule motive, cari lu-facu se o semta acést'a si se o esprime. Vorbitoriulu dice, cá este gata a colucrá cu tóta puterea sa la desvoltarea patriei, pentruca si pentru sasii din *Ardélu* au valóre cuvintele poetului: „aici trebue se traiesci, aici se mori.“ Cu tóte acestea nu impartasiesce opiniunea maioritatii, cá adeva ar fi necesariu a slabí pre altii, pentru cá sè-se póta intari si desvoltá natiunea magiara (contradiceri). Acei'a, cari si-vedu periclitata desvoltarea nationala prin acestu proiectu de lege, si voiescu sè-se apere, nu afla aici nici o simpatia, ba acésta apere li-se ia chiar in nume de reu din partea maioritatii. Vorbitoriulu si-esrime parerea de reu, cá comisiunea a mersu cu acestu proiectu mai departe, decât guvernulu. Dupa aceea imparte in mai multe clase pe deputatii, cari votéza acum pentru acestu proiectu. Unii nu lu-cunoscú de feliu, altii lu-primescu, pentruca asia le-dictéza disciplin'a de partida, altii lu-votéza, pentruca voiescu, ca se nu remana afara relele consecintieale unei astfelu de legi (voei din stang'a estrema: „la ordine“). Altii lu-votéza, pentruca voiescu, ca se rehabiliteze popularitatea guvernului sguiduita atât de tare prin politic'a bosniaca (larma): in fine votéza pentru proiectu neofitii, cari si-renéga nationalitatea loru, si se gramadescu pe langa guvernulu, cuscopu ca sè-se inaltie. Se suferé inse adevératii magiari, ca se dicteze statului directiuni *Svabii* din *Torontal* si *Slovacii* din *Trencin*, si se faca din patriotismu specula? Se suferé ca

acesti-neofiti se suspitioneze pre totu natulu, carele nu se lasa condusu de vederile loru? Vorbitoriulu combate proiectulu, pentru cá prin porunc'a de a se introduce ca studiu obligatu limb'a magiara in tóte scólele confessionalisesvatama autonomi'a garantata prin lege a diferiteloru confessioniuni din tíera; lu-combate din punctu de vedere pedagogicu, pentru cá órele, cari se pretindu pentru limb'a magiara, se detragu celorlalte obiecte de invetiamentu. Legea de nationalitati concede nationalitatiloru nemagiare a se desvoltá pe terenulu culturii, incát acésta desvoltare nu sta in contradicere cu unitatea si interesele statului. Daca acum nationalitátele dorescu, ca se nu fia conturbate prin acésta lege noua in resultntele de pana aci obtienute in cultura prin scólele poporali, atunci acést'a nu sta nici decât in contradicere cu unitatea politica a statului. Vorbitoriulu nu primescé deci proiectulu de lege.

Presiedintele *Slavy* face atenti pe vorbitori a observá in discursurile loru obiectivitate si moderatiune. Reportoriulu dice, cá siedintiele comisiunii au fost publice, si cá dep. *Zay* a fost totdeun'a de facia.

Petru Stoicoviciu, dep. serbu, votéza pentru proiectu dicendu, cá elu este in stare a contopi cele 16 milióné de locuitori ai Ungariei intr'unu siuguru corpu. Serbii iubescu sinceru patri'a, pana aci inse nu si-au pututu esprime acestu sentiemintu in limb'a magiara. Serbii si Magiarii au luptatu pentru patria, fara se póta vorbí unii cu altii, daca pe viitoriu tóte nationalitátele se voru puté intielege, si voru puté colucrá pe terenulu culturii, si chiar cu arm'a in mana, acést'a va fi o epoca, carea se va inregistrá cu litere de aur in istoria.

M. Polit amintescé mai antaiu diferinti'a, ce esista între referintiele de nationalitate, ce esista între statele de vestu si statele de ostu ale Europei, ér dupa aceea constata, cá acestu proiectu de lege are in vedere scopuri politice, ér nu instructiunea. Nu trebue inse se uitámu cá in Ungari'a sunt diferite nationalitati, si acolo, unde sunt nationalitati, acolo nu este natiune. Ungari'a ar trebui se urmeze *Belgiei*, unde statulu insusi ingrigescé de conservarea nationalitatii vlamiloru. Daca limb'a magiara este superióra pe terenulu culturalu, dupa cum se sustiene, atunci ea se va lati de sene; pentru ce sè-se mai iriteze spiritele prin intrebuintiarea silei. Daca nationalitátele voru invetiá in scóla o limba noua, atunci voru suferi celelalte obiecte de invetiamentu. Prin introducerea acestui nou obiectu de invetiamentu in scóla se vatama legea de instructiune din 1868 si autonomi'a confessioniloru. In *Austri'a* este elementulu germanu relativu mai tare ca aici celu magiaru, dar cu tóte acestea acolo nu se face din germanisare cestiune de putere. Caderea *Poloniei* datéza din momentulu, cand *Poloni'a* a voitu se faca catolici pe rusii mici si pe cozaci. Acestu proiectu de lege este unu experimentu nenorocitu, de aceea lu-respinge.

Ministrulu-presiedinte *Tis'a* combate argumentele lui *Politu*, si dice cá Ungari'a nu urméza esemplulu *Serbiei*, carea nu tiene contu de locuitorii romani, cari relativu sunt acolo mai multi, decât serbii din Ungari'a. Vorbitoriulu n'a fost nici odatu pentru magiarisare prin forcia, pentruca este convinsu, cá a trecutú timpulu, in care o nationalitate se póte estinde prin forcia. Prin aceea inse cá se doresce a se dá ocaziune fiecarui cetatiénu a si-insusi limb'a statului, nu se vatama nici liberalismulu nici nationalitátele. De aceea recomanda proiectulu de lege, cu ce siedinti'a se incheia!

In siedinti'a de *Mercuri* continuandu-se desbaterea, ia cuventulu mai antaiu *Ludovicu Mocsary*. Elu si-esprima nainte de tóte parerea de reu, cá nu impartasiesce opiniunea consociloru sei de principie. Cestiunea este fórte insemnata, si sta in stransa legatura cu cestiunea nationalitatiloru din tíera. Se tractéza de unu modu, dupa carele sè-se incépa cu medilócele statului o actiune pentru latirea limbii magiare. Motivarea, cá prin acést'a se intentionéza a se dá flecui ocaziune de a invetiá limb'a magiara, este fórte naiva, si

nedemna de statu. Celelalte naționalități nu potu vedé in acestu proiectu, decât o mesura indreptata in contra lor, deorace inmultirea naționalității magiare se pôte intemplá numai pe cont'a lor. Proiectulu insemnéa o rumpere cu legea de naționalități din 1868, carea este o creațiune fôrte intielépta, deorace statuesce egal'a indreptatire. Va dice cineva, că proiectulu nu sta in contradicere cu legea din 1868, deorace elu nu periclitéza egal'a indreptatire. Acést'a in se nu este nici decât adevratu, pentruca daca intra acestu proiectu in viétia, se va puté dice, fiecare a ayutu ocasiune a invetiá limb'a statului, si prin urmare intrebuintiarea altei limbe nu se mai permite.

Nu este acést'a o contradicere cu legea din 1868? Este cu scopu a provocá odiulu, ce-lu va avé de consecinția acésta actiune? Proiectulu nu va puté produce in se nici decum aceea, ce se astépta in urm'a modificării facute de comisiune, că numai acei'a sunt detori a invetiá ungresce in decursu de patru ani, cari au intratu in preparandia dela 1872 încóci. Se voru deschide in ferii cursuri, si in 3-4 cursuri elevii si-voru insusi limb'a, dar cum, asia ca se o póta si propune? Nici decât. Se dicemu in se, că si-voru insusi limb'a in mesura corespundietória. Cum va merge in se cu instructiunea. Voru invetiá pruncii de slovacu limb'a magiara fara pracsá? Voru puté ei vorbi ungresce, dupa ce voru esi din scóla? Merita acestu resultat, ca se ridicámu proiectulu la valóre de lege, si se provocámu prin acést'a ur'a contra naționalității magiare? Fara sila si presiune nu va merge nici de cât, si ministrulu va trebui sè-se imputernicésca de nou.

Se dice in proiectu, că acolo, unde invetiatoriulu cunosce limb'a magiara, acést'a sè-se introduca numai decât. Cum se va puté eruá acést'a? Nu voru fi multi, cari voru negá, că o cunoscú? Ce va incepe ministrulu cu acesti'a? La esamenele de calificatiune numai acei candidati se capete diplom'a de invetiatoriu, despre cari va constatá inspectorulu de scóla. că cunoscú limb'a magiara? Asia dara inspectorulu se face domnu preste viétia si mórte. Institutele, in cari succesulu in limb'a magiara nu se va aretá suficient, sè se prefaca in institute de statu. Acést'a este cea mai flagrant'a vatamare a autonomiei confessiunilor, si periclitéza si pre acei'a, cari nu s'au facutu vinovati de celu mai nensemnatu lucru contra ideii statului ungrescu, amenintia si autonomi'a bisericeii protestante, si acést'a este unu reu multu mai mare, decât folosulu, ce s'ar puté ajunge prin magiarisarea cátorv'a mii de prunci de romanu. Aparatorii proiectului cíetza pentru aperiarea lui frase romóse, cum provocarea la ide'i de statu, necessitatea de a creá unu statu unitu. Tendinti'a de a ajunge acestu resultat pe acésta cale este in se numai o utopia.

Naționalitățile din tíera tienu fôrte multu la naționalitatea lor; prin medilóce morali nu vomu puté ajunge nimicu in acésta privintia, prin sila mai pucinu. Naționalitatea magiara nu le impune cu numerulu, si apoi ele nu sunt in positiunea, in care sunt magiarii, ca se nu si-afle locu afara din tíera, si astfelu ele si-voru cautá aliati preste frontierele statului. Noi trebuie se ne deprindemu, si se ne scimú aflá cu positiunea nóstra, că suntem unu statu poliglót; de unde urméza, că noi trebuie se evitámu orice forcia, ba chiar manifestarea unei atari intentiuni; din contra noi trebuie se desteptámu in naționalitățile nóstre sentimentulu, că ele se afla aici bine, si libertatea le este asigurata. Daca voimú se ajungemu independinti'a politica, atunci se nu fimu o provincia a Austriei. Se ne ingradimú contra influintiei ei germanisatórie; acést'a va intarí si va latí ide'i de statu ungrescu. Este in se momentulu presentu oportunu pentru o astfelu de actiune cum este aceea, ce se intentionéza prin acestu proiectu? Este oportunu stadiulu actualu alu cestiunei orientali, carea este par excellence o cestiune de naționalitate?

Acum cand mai multu, ca ori cand ni este impusu a fi cu totii o inima si unu sufletu? Acum se conturbámu noi

starea suportabila? Noi trebuie se sustíenemu lumea in opiniune buna despre noi. Acést'a este acum unu factoru decidiatoriu, dupa cum ni-o constata evenimentele din Angli'a, carea numai pentru aceea nu s'au intrepusu pentru Turci'a, pentruca metingurile-Atrocity au produsu o opiniune antiturdésca. Se voru face de siguru pasii necesari, ca sè se aduca la cunoscinti'a lunei scirea despre acésta actiune; si acést'a pôte avé consecinție rele pentru noi in desvoltarea ulterióra a cestiunei orientali. Demonstratiunea Romanilor contra proiectului a facutu o impresiune fôrte rea, pentruca tocma Romanii sunt chiamati a formá impreuna cu noi unu xuru de aperiare contra panslavismului, ér tacerea celorlalte naționalități in ca se pare a fi unu reu auguru. Vorbitoriulu dice, că pôte i-se va obiectioná, că prin discursulu seu a compromis magiarismulu; elu se tiene pe sene in se de multu mai nensemnatu, decât ca se o póta face acést'a prin vorbirea sa. Elu a intentionatu prin discursulu seu numai unu singuru lucru, aceea adeca: ca sè-se póta dice, că a fost celu pucinu unu singuru individuu, carele si-a esprimat liberu parerea sa.

Madarász recomanda proiectulu de lege.

Nicolau Strevoiu dice, că Romanii indata ce au auditu scirea despre acestu proiectu de lege, s'au adresatu in contra lui prin o representatiune catra regele. Acestu pasu alu Romanilor a provocatu o iritatiune, pe carea nu o pôte intielege. Dreptulu de petitiune este unu dreptu constitutiunalu, ce compete fiecarui cetatiénu. Romanii prin acestu pasu alu lor nu au agítatu contra statului magiaru, nici nu si-au ridicatu vocea lor contra limbei magiare; ci numai contra medilóceloru, cu cari se intentionéza a se introduce. Statulu ungrescu se aréta cu pucina in credere facia de Romani, dupa cum o dovedesce acést'a legea de arondare si legea electorala. Esperientiele facute cu legea scolaria din 1868 face pe Romani, ca se fie cu nencredere si facia de acésta lege. Acea lege n'a contribuitu intru nimicu la ridicarea culturii Romanilor, din contra i-a impededatu.

Introducerea unei limbe noué pe langa limb'a materna este fara indoiéla o mesura rea din punctu de vedere pedagogicu. Din acestu motivu sunt Romanii contra proiectulu si nici decât din lipsa de patriotismu. Nu sta in interesulu Romanilor a fi inimizii elementului magiaru, si astfelu protestulu lor contra acestei mesuri are de motivu numai interesele lor culturali. Magiarii aru trebui se aiba deplina in credere in Romani, pentruca acesti'a voru tiené amicít'a in bine si in reu. Proiectulu nu corespunde nici din punctulu de vedere alu statului, si nu promite nici unu resultat, dupa cum ne dovedesce esperimentulu facutu cu graniti'a militaria, unde a voitu guvernulu se latiesca limb'a germana cu forei'a, dar resultatulu a fost, că o a invetiatu in fiecare comuna abia câte doi trei. Daca statulu promovéza prin midilócele sale cultur'a naționalităților, atunci limb'a magiara se va lati de sene. Dispositiunile propuse voru avé de resultat tocma contrariulu, pentruca Romanii nu si-voru sacrificá limb'a si naționalitatea pentru nici o alta limba si naționalitate. Maioritatea pôte votá legea, ea nu va avé in se resultatulu ce se astépta, ci dincontra va avé funeste consecinție. De aceea respinge proiectulu.

(Va urmá)

D i v e r s e.

Corulu vocalu alu agronomiloru din Chiseteu, condusu de dlu Lucianu Sipețianu va arangia Luni la 23. Apriliu, c. v. in curtea casei comunale, ér la casu de timpu nefavorabilu in sal'a ospetariei din Secusigiu unu *concertu*. Preciulu de intrare este pentru familia 1 fl. pentru persóna 50 cr. Venitulu curatu este destinatulu pentru scól'a de fete din Secusigiu. Program'a concertului este urmatóri'a: 1. *Canteculu Gintei Latine*, cuartetu, executatu de corulu vocalu alu agronomiloru din Chiseteu. 2. *Unirea Principatelor*, cuartetu. 3. *Penesiu Curcanulu*, poesia de V. Alesandri,

dechiamata de Constantin Dregheciu. 4. *Draga baetiele cu hor'a armatei romane dela Plevna*, cuartetu. 5. *Arcasiulu lui Stefan Voda*, cuartetu. 6. *Movi'a lui Burcelu*, poesia de V. Alesandri, declamata de D. Gerda. 7. *Arde*, cuartetu. 8. *Paz'a Dunarii*, cuartetu. 9. *Mosiu Martinu*, de Jul. Grozescu, declamata de Dim. Siumanu. 10. *Junimea Parisiana*, cuartetu. — Cand luamu notitia despre acestu concertu, nu putem se nu amintimu succesele obtienute la tote ocaasiunile de corulu agronomilor din Chiseteu. Astfelu invitamu publiculu romanu a asista in numeru cat mai mare la acesta productiune romanésca, carei'a i-dorimu celu mai bunu succesu.

Multiemita publica. Subscrisulu mi-tienu de placuta detorintia a-i face cunoscuti in publicitate, ca pre nisce iubitori de lumina nationala pre acei individi, cari au contribuit carti si bani pe sem'a Bibliotecii scolari, ce s'a infiintiatu in anulu acest'a in Kétegyháza. Contribuentii sunt urmatorii: Petru Chirilescu, protopresb. 2 fl., Petru Suci, avocat 1 fl., si 15 vol. de cartii, Mihaiu Ardeleanu, par. 1 fl. Georgiu Chirilescu, par. 1 fl. si 50 vol. de carti, Alessiu Popoviciu, not. 2 fl., Székér Mihály 2 fl., Szabadosné 1 fl., Dr. Popoviciu 1 fl., Josifu Ardeleanu 2 fl., si 7 buc. de carti., Jsaia Botica, adiunctu not, 1 fl., Mari'a Ardeleanu, 1 fl., Havel Ferencz 1 fl., Georg. Borbilu, adiunctu not. 50 cr., T. Benchisianu, docinte 50 cr., Schillinger, 50 cr., Nesinger 50 cr., Ioanu Haiducu, 40 cr. Grosu Onutiu, 20 cr., Georgiu Munteanu, 20 cr., Mihaiu Balintu, 10 cr., Dunka Lajos, 20 cr., Moise Olariu, 20 cr., Petru Poptelecanu, 20 cr., Ioanu Suci 20 cr., Székér Károly 25 cr., Vozák Kálmán, 20 cr., Dunka Árpád 20 cr. Grosu Stefanu 20 cr., Vasiliu Sabeu 20 cr., Ioanu Santeu 20 cr., Pavelu Olariu 20 cr., si Vasiliu Belesiu ases. refer. in Aradu 4 buc. de carti. Astfelu tener'a nostra „Biblioteca scolara“ dispune acum la 76 vol. de carti si o suma de 21 fl., 15 cr. v. a. Notamu aci si acea, ca spre acestu scopu ni s'a promis mai multi, ca ne voru ajutorá, intr'altii si unu preastim. d. deputatu sinodalu actualu cu vr'o 100 vol. de carti. Aducendu deci aceste la cunoscinti'a publica, esprimu cea mai viua recunoscintia marinimosiloru donatori, dorindu-le ca Ddieu se le binecuvinte pasii intru inaintarea instructiunei poporali. Kétegyháza, 12 apr. 1879. Iosifu Ardeleanu, Dir. localu.

Concursu.

2—3.

Pentru deplinirea parochieloru vacante din comunele *Ociu si Tisa* in protopopiatulu Halmagiului, se escrie concursu cu terminu de alegere. la Ociu pe 22 Maiu v. ér la Tisa pe 23 Maiu v. a. c.

Emolumintele sunt: La Ociu dela 76. case câte o mesura de cucuruzu, ér la Tisa dela 105 case câte 25 litre cucuruzu dela numeru.

Despre ce recurintii se aviséza cu observarea ca recursele loru instruite in sensulu stat. org. se le substérna la subscrisulu pana in diu'a premergetóre alegerii.

Comitetele parochiali.

In contielegere cu mine: **Ioanu Groz'a**, m. p. protopopu.

La vacant'a parochia din comun'a *Zsen'a* in protop. Lugosiului, cottulu Carasiului, se deschide concursu cu terminu *de 30 de zile computate* dela prim'a publicare. Emolumentele sunt: un'a sesiune parochiala de 25 de jugere pamentu aratoriu si pentru fenatiu, 45 mesuri cucuruzu defacutu, si dela 30 fumuri de Tigani câte 50 cr. precum si stól'a usuata. — Concurentii au a-si adresá recursele timbrate si instruite in sensulu statut. org. bis: catra On. Sinodu parochialu gr. or. din Zsen'a si a le espedá Dlui protop. Georgiu Pesteanu in Lugosiu. —

2—3.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu D. protop. districtualu.

1—3.

Din lips'a recurentiloru neputendu-se deplini postulu de parochu in comun'a *Vucova*, protopres. Jebelului, pentru care a fost publicatu concursu in vre-o 2 renduri — asia se mai escrie si acestu concursu cu terminu *pana la finea lunei lui Maiu a. c. st. v.* Emolumentele sunt: folosirea a 32 jugere de pamentu comasatu de clas'a I., biru si stol'a usuata dela 120 de case. Recurentii se-si trimita recursele loru proviedute cu documintele necesarii pana la mai sus stipulatulu terminu oficiului protopresv. in Jebelu, avendu recurentii in vre-o Dumineca ori serbatóre a se presentá in sant'a biserica pentru de a-si aretá desteritatea in cantarile bisericesci si tipicu.

Vucov'a in 15 aprilu 1879.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu protopr. tractualu.

1—3.

Pentru deplinirea parochiei vacante din comun'a *Cheveresiulu-mare*, protopresbiteratulu Jebelului, cottulu Timisiului se escrie concursu cu terminu *pana la finea lui Maiu a. c. st. v.* Emolumentele sunt: 30 jugere de pamentu clasa 1-a si a 2-a, biru si stol'a usuata dela 145 de case. Doritorii de a ocupá acesta parochia se-si trimita recursele loru instruate in intielesulu stat. org. pana la terminulu stipulatulu oficiului protopr. in Jebelu, avendu recurentii in vre-o Dumineca ori serbatóre a se presentá in s. biser. pentru de asi aratá desteritatea in cantarile bisericesci si tipicu.

Cheveresiulu-mare in 18. aprilu 1879.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu protopr. tractualu.

1—3.

Pe postulu invetiatorescu vacantu din comun'a *Belotintiu*, protopopiatulu si inspectoratulu Lipovei se escrie concursu cu terminu *pana la 13. Maiu a. c. cal. vechiu*. Emolumintele sunt: in bani 105 fl. v. a. pentru 24 meti grâu si 24 meti cucuruzu 156 fl. v. a. pentru clisa, lumini si sare unu relutu de 40 fl. 85 cr. in val. aust. pentru diurnele conferintieloru invetiatoresci 6 fl. v. a. pentru scripturistica 5 fl. v. a. 12 orgii de lemne, din care are a se incaldi si scól'a, cortelu cu gradina de legumi, 1/2 jugeru tachi, si 3 jugere de pamentu aratoriu. Doritorii de a ocupá acestu postu invetiatorescu au a-si tramite recursele instruate in intielesulu stat. org. si adresate Comitetalui parochialu, la subscrisulu in Lipov'a, si inainte de alegere au se se presinte in vre-o dumineca séu serbatóre in biseric'a de a colo, spre a si aretá desteritatea in cantári si tipicu.

Belotintiu 16. aprile 1879.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine **Cristoforu Giuchiciu**, iuspectoru scolariu.

MIHAIU VELICIU

1—3

advocatu in legile comune si cambiali

si-a deschisu

CANCELARIA AD VOCATIALA

in Chisineu, (comitatulu Aradului)

cas'a dlui *Florianu Varga*.